

historie-online.dk

(/)

[🏠 \(/ \)](#) > 2. Verdenskrig (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61>)> Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>)> Anmeldelser (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Det tredje riges øjne og ører[← Forrige artikel \(https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/miraklet-ved-paaoe\)](#)

Det tredje riges øjne og ører

*Kategori: Anmeldelser**Visninger: 1991*Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/det-tredje-riges-oejne-og-oerer)[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/det-tredje-riges-oejne-og-oerer](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/det-tredje-riges-oejne-og-oerer)) **t**<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [https://www.historie-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/det-tredje-riges-oejne-og-oerer)[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/det-tredje-riges-oejne-og-oerer](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/det-tredje-riges-oejne-og-oerer)) **in**[https://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-](https://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/det-tredje-riges-oejne-og-oerer&title=)[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/det-tredje-riges-oejne-og-oerer&title=](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/det-tredje-riges-oejne-og-oerer&title=))**Peter Harmsen****Det Tredje Riges øjne og ører – De hemmelige SS-rapporter 1939-1945****Lindhardt og Ringhof, 2025. 456 sider, 329,95 kr.**

Af Henrik Gjøde Nielsen, historiker, ph.d.

En officer bliver kaldt hjem fra fronten for at indtage en betroet stilling i magtens centrum. Officeren skriver: "Nu oplever jeg, hvordan et helt folk, ja derudover en stor del af Europa, mere eller mindre tænker og føler det, som den lille mand for enden af det kæmpemæssige konferencebord finder for rigtigt." Associationer er ligesom tanker toldfrie, men ikke nødvendigvis omkostningsfrie. Det har næppe været forfatterens tanke, men for læseren kan visse associationer ikke undgå at opstå, hvad enten associationen omfatter den ene eller den anden statsleder, den ene eller den anden hovedstad. Når nærværende anmelder tillader sig at bruge plads på vidtløftige indledende bemærkninger skyldes det, at det er en både perspektivrig og foruroligende bog, der her skal gøres til genstand for anmeldelse. At bogen samtidig er grundig og velskrevet kan vi lige så godt få på plads med det samme.

Peter Harmsens bog *Det Tredje Riges øjne og ører* fremkalder overordnet nogle trivielle men vigtige og principielle perspektiver, som vi af praktiske grunde skal have på plads med det samme. For det første må man som historiker med kolossal stædighed holde fast i, at vi kan lære noget af historien, hvis vi vil, og lige så stædigt leve med at historien ofte viser, at det vil vi ikke, og alligevel fortsat med nærmest stupid stædighed holde fast i, at vi netop kan lære noget af historien og at nogle af os altid vil. For det andet må historikerne sluge en endnu større kamel og erkende, at historien gentager sig, dels fordi vi ikke har lært noget af historien, dels fordi der altid er nogen der har ret, og som er parate til at dræbe og erobre kontinenter for at få ret, hvilket de jo har. Historien gentager sig, ligesom billedet af den lille mand ved det alt for store bord eller den store mand ved det alt for store bord så let lader sig fremkalde, når Harmsens beskrivelse af den lille mand ved det store bord gælder en for længst død mand i en stadigt fjernere fortid, nemlig Adolf Hitlers propagandaminister Joseph Goebbels og stedet er Nazitysklands hovedstad Berlin. Og sidst men aldeles ikke mindst, for det tredje: Netop fordi vi kan lære noget af historien og netop fordi historien gentager sig og netop fordi vi er historikere, med pligt til at fortælle nye generationer om fortiden og med pligt til hele tiden at lære nyt om fortiden, netop derfor kan vi holde ud at holde fast i, at vi kan og skal lære noget af historien. Når jeg har skrevet nye bøger og artikler, lavet nye udstillinger, film og foredrag, er jeg ofte, som mange af min fagfæller i denne specielle del af branchen, blevet mødt med spørgsmålet: "Skal vi nu høre om det i igen." Og "det" er i Danmark typisk besættelsestiden, i videre forstand 2. verdenskrig og i endnu videre forstand krig. Svaret er: "Ja, det skal vi, for der er dukket nye kildegrupper op, eller der formuleres nye spørgsmål til kendte kildegrupper som kalder på nye svar." Det giver historien mening.

Det, der er sagen her, bekræfter ovenstående betragtninger. Udgangspunktet er de rapporter, som den nazistiske sikkerhedstjeneste SS's interne efterretningstjeneste Sicherheitsdienst, SD, udarbejdede i krigsårene 1939-1945, idet der havde været mindre systematiske forløbere i 1930'erne. I 1965 udkom et udvalg af rapporterne i et bind, og i 1984 udsendtes den trykte udgave af SD-rapporterne, næsten 7.000 sider fordelt på 17 bind. Harmsen har rosværdigt i vid udstrækning benyttet sig af originalrapporterne, som findes i Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde, og for en stor dels vedkommende tillige på forbundsarkivets hjemmeside. På den måde får forfatteren både tekst med, som af en eller anden grund er udeladt i den publicerede udgave, dels de nyfundne rapporter, som siden publiceringen i 1984 er dukket op. Der er således tale om en meget omfattende kildegruppe, som da heller ikke er ny for historieforskningen, og som

har fundet anvendelse i værker som Michael H. Kater's *Culture in Nazi Germany*, 2019, og tematisk i en af de seneste behandlinger af livet i Nazityskland i antologien *Hitlers Treues Volk – Warum so viele Deutsche dem Nationalsozialismus verfielen*, udgivet ved Felix Bohr, 2025. Længere tilbage finder man tematikken behandlet i Frank Bajor's *Verdrängte Jahre*, 1983, og synspunktet vedr. de stadige spørgsmål til kendte kildegrupper understreges da også af en artikel om Bajor's arbejde i *Züddeutsche Zeitung* 26. juni 1919 med titlen "Jede Generation stellt ihre eigenen Fragen." I den forstand er der således ikke tale om en ukendt kildegruppe, men om en kildegruppe hvis værdi og potentialer udnyttes i stadigt flere undersøgelser, og som altså nu for første gang gøres til hovedsagen i en større undersøgelse og fremstilling på dansk.

Udgangspunktet for Harmsen er en undren over, hvordan det kunne gå til, at tyskerne, der omtales som mennesker lige som danskerne, tilsyneladende ubesværet kunne gå fra diktatur og krig til demokrati og fred, og når det er muligt må det omvendte jo også muligt. For at forstå dette var første skridt for forfatteren at få en bedre forståelse af, hvordan det var at være borger i det nazistiske Tyskland, dvs. hvad tænkte den almindelige tysker, og her kommer så SD-rapporterne på banen. Forfatteren går kildekritisk korrekt til værks og anfører, at rapporterne afspejler en tankegang, der i bedste fald vil forekomme gammeldags, særligt med hensyn til kvinder og unges stilling i samfundet, ligesom der i indstillingen til andre etniciteter forekommer "toner," som vi ikke vil tøve med at kalde racistiske. Og selvom nogle af udtogene af rapporterne derfor kan falde nutidige læsere for brystet, har forfatteren ikke censureret i ordlyden, "da selve bogens ærinde er at komme så tæt på sandheden som muligt." Bravo! Den historiske sandhed og døgnets politiske korrekthed er ikke altid forenelige størrelser, og da må sandheden naturligvis altid have forrang for den tilfældige for tiden gældende korrekthed. For øvrigt er bogen i en sådan grad fyldt med ubehageligheder, at snakken om politisk korrekthed hurtigt forstummer. Tillige fortøner forfatterens perspektiv sig fra at ville finde en del af svaret på, hvordan en af verdens bedst uddannede befolkninger lod sig forlede af en vanvittig ideologi, til at have som hovedsigte at undersøge, hvad den almindelige tysker tænkte i Det Tredje Rige, dvs. krigsårene 1939-1945, hvilket naturligvis også er med til at forklare, hvordan i alverden Det Tredje Rige kunne lade sig gøre.

Peter Harmsen er en erfaren forfatter, som effektivt sætter rammen med en redegørelse for, hvad der sker af uhyrligheder en tilfældig dag i Europa, nemlig den 23. oktober 1941, hvilket så holdes op mod dagens SD-rapport. Jeg skal indskrænke mig til en enkelt sammenstilling: Den 23. oktober 1941 brændte man levende jødiske kvinder og børn i Odessa, mens kvinderne i Tyskland var bekymret over forsyningen af sko til tyske børn. Regiment måtte tackle situationen ved hjælp af propaganda, og vold, naturligvis. Propagandaen gav den almindelige tysker et alibi, også efter 1945, og propagandaen var målrettet og kunne være det, netop pga. SD-rapporterne. Goebbels læste dem nøje og anvendte dem hyppigt, når det ikke gav for store skår i hans selvopfattelse. Og interessant nok udgjorde SD-rapporterne, eftersom meningsmålinger og offentlig opinion i sagens natur var umulige, regimets mulighed for at tilpasse propagandaen. Tyskernes forventninger til krigen og tiden måtte hverken være for optimistiske eller for pessimistiske, hvorfor regimet, hyppigt med Goebbels som udførende kraft, løbende måtte og kunne justere både propaganda og folkestemning. Med afsæt i SD-rapporterne tager Harmsen os således med gennem hverdagens mange temaer i Hitlers Tyskland, samlet i en række hovedkapitler om rapporterne og deres anvendelse, om krigen, magthaverne, folket, samfundet, vennerne og fjenderne, om ofrene og om fremtiden.

Det gøres eminent. Jeg tror ikke, at nogen læser, dansk eller tysk, er kommet tættere på en tilsvarende mængde af systematisk indsamlede tilnærmelsesvis førstehåndskilder til dagliglivet i Det Tredje Rige. Læseren præsenteres på den ene side for at fuldstændig blindhed i forhold til regimet, og på den anden side for en tolerance og en intolerance blandt befolkningen, dvs. i positiv og negativ forstand, som er både uventet og overraskende, såvel i forhold til regimet som i forhold til befolkningen. På den måde følger Peter Harmsens *Det Tredje Riges øjne og ører* sig til den række af nye vinkler på og nye undersøgelser af Det Tredje Riges historie, såvel uden for Tyskland, som Stephen G. Fritz's *The First Soldier – Hitler as Military Leader*, 2018, som i Tyskland, med Florian Huber's *Kind, versprich mir, dass du dich erschießt – Der Untergang der kleinen Leute 1945*, 2015/2021. Initiativet og dets vellykkede gennemførelse tjener forfatter og forlag til ære.

Peter Harmsens Det Tredje Riges øjne og ører er nyt for et dansk publikum, både i forhold til kilderne og i forhold til forfatterens kompetente fokusering på SD-rapporterne og på formidlingen af, hvad rapporterne kan fortælle os om dagliglivet i Tyskland 1939-1945. Det vil bogen også være for et tysk publikum. Det kan man jo så tænke over.

[Historie-online.dk, den 22. juni 2026]

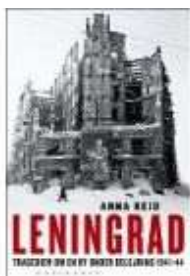
← Forrige artikel (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/miraklet-ved-paaoe>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

I HJERTET VAR VI KÆMPER

(<https://www.historie-online.dk/boger/i-hjertet-var-vi-kaemper>)

LENINGRAD

(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/leningrad>)

SORT JORD

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sort-jord](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sort-jord))
